

ПРАВО НА ЗАБУТТЯ: СУЧАСНИЙ СТАН НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Солодан Катерина Володимирівна

*доктор філософії з права,
асистент кафедри публічного права юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Мойсей Георгій Георгійович

*асистент кафедри процесуального права юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

У вузькому розумінні цифрові права людини визначаються як фундаментальні права, що безпосередньо пов'язані з використанням мережі Інтернет або реалізуються в цифровому просторі за допомогою технічних засобів. Ця категорія прав охоплює право на безперешкодний доступ до мережі, забезпечення свободи вираження поглядів в онлайн-середовищі, а також захист приватності та персональних даних. До структури цифрових прав також належать гарантії особистої безпеки в інтернеті, можливість використання інструментів електронної демократії, право на цифрове самовизначення та механізм реалізації права на забуття [5].

У контексті інтенсивної еволюції систем штучного інтелекту та супутніх викликів у сфері захисту персональних даних, критичної ваги набуває теоретико-прикладне дослідження механізмів реалізації права на забуття.

Право бути забутим є важливою складовою загального права людини на приватність. Як правовий принцип воно сформувалося завдяки рішенням Суду Європейського Союзу, ставши відповіддю на розвиток цифрового суспільства.

Необхідність цього права зумовлена тим, що сучасні технології дозволяють збирати, опрацьовувати та зберігати величезні масиви інформації. У ситуації, коли дані постійно циркулюють між різними системами, виникає потреба в чітких правилах, які б дозволяли людині контролювати інформацію про себе [3].

Становлення та правове закріплення концепції права бути забутим безпосередньо пов'язане з прецедентним рішенням Суду Європейського Союзу 2014 року у справі Google Spain проти AEPD та Маріо

Костехи Гонсалеса [2]. Конфлікт виник через наявність у відкритому доступі архівної газетної публікації з персональними даними заявника, яка індексувалася пошуковою системою Google і була доступна за запитом за його іменем. Після відмови видавництва та оператора пошукової системи видалити інформацію справа була передана на розгляд до Суду ЄС, який у своєму рішенні встановив обов'язок пошукових сервісів вилучати посилання на персональні дані осіб за їхньою вимогою. Даний правовий акт ґрунтувався на необхідності дотримання балансу між правом індивіда на конфіденційність, законними інтересами комерційних організацій та суспільним правом на доступ до інформації, що заклало основу для сучасного регулювання у сфері захисту даних [3].

У судовому рішенні акцентується увага на статтях 7 та 8 Хартії основних прав Європейського Союзу, які зобов'язують забезпечувати повагу до приватності при обробці персональних даних. Суд окремо підкреслив, що без функціонування сучасних пошукових систем особиста інформація не набула б такого масштабного поширення та взаємопов'язаності в цифровому просторі. При цьому оператори пошукових систем визнаються самостійними контролерами даних, оскільки мета та наслідки їхньої діяльності відрізняються від цілей первинних видавців інформації. Ключовим аспектом є принцип балансування інтересів: хоча обробка даних може здійснюватися задля законних інтересів компанії, вони не повинні превалювати над фундаментальними правами та свободами людини. Важливо зауважити, що право на видалення даних не має абсолютного характеру. Регламент GDPR чітко визначає шість підстав для реалізації цього права, зокрема втрату актуальності даних або відкликання згоди користувачем. Водночас існують чотири винятки, коли право на видалення не застосовується, наприклад, якщо воно обмежує свободу слова або суперечить суспільним інтересам [3].

При аналізі етичних аспектів права на забуття ключовим викликом є оцінка впливу інформації на суспільство. Хоча розповсюдження недостовірних або неактуальних даних може негативно позначитися на репутації та житті особи, обмеження доступу до таких відомостей здатне погіршити рівень прозорості та порушити право громадськості на інформацію. Глобальні регуляторні акти, зокрема GDPR, встановлюють необхідні стандарти захисту прав суб'єктів на видалення даних, водночас намагаючись збалансувати індивідуальні інтереси із потребами соціуму.

Проте існує ризик використання цього правового інструменту для маніпуляцій, що може призвести до викривлення історичних фактів або приховування суспільно значущих подій. Вибіркове видалення

інформації створює загрозу формування неповної або неточної картини минулого, що ставить під сумнів етичність такого втручання. Відтак, для збереження рівноваги між приватними та публічними інтересами критично важливим є впровадження прозорих процедур і правил, які забезпечували б узгодження прав усіх зацікавлених сторін [4].

Баланс між правом на приватність та свободою слова є предметом тривалих дискусій, що демонструють суттєві розбіжності між європейською та американською правовими моделями. У Європі право бути забутим розглядається як інструмент захисту цифрового самовизначення та репутації особи, виступаючи запобіжником проти тоталітарних практик контролю над даними. На противагу цьому, у США домінує пріоритет Першої поправки до Конституції та Закону про пристойність у спілкуванні, що створює сильну презумпцію на користь вільного поширення інформації та захищає інтернет-посередників від відповідальності. Такий підхід фактично утверджує «право на пам'ять», через що американська правова доктрина часто трактує європейські стандарти права на забуття як загрозу свободі слова та прояв «цифрового імперіалізму». Попри закиди щодо нав'язування ідеологій ЄС, актуальним залишається питання захисту фундаментальних прав у глобальному цифровому просторі, особливо на тлі посилення цифрового суверенітету неліберальних режимів. Замість протистояння правових систем, виходом вбачається розробка транснаціональних правових рамок серед демократичних країн. Це дозволить встановити єдині стандарти, що збалансують індивідуальну приватність із суспільним правом на інформацію, мінімізуючи ризики маніпуляцій даними та забезпечуючи стабільність глобального інформаційного ландшафту [1].

Таким чином, сучасний стан цифровізації суспільства загострив проблему захисту персональних даних, що стало передумовою для необхідності правового закріплення права людини на забуття. Вказане право перебуває на етапі становлення, а його зміст все ще різниться в різних юрисдикціях, що актуалізує питання розробки міжнародного документу, метою якого є чітке закріплення та тлумачення уніфікованого змісту права людини на забуття.

Література:

1. Allegri M. R. The Right to be Forgotten in the Digital Age. *What People Leave Behind* / ed.: F. Comunello, F. Martire, L. Sabetta. Cham: Springer, 2022. P. 237–251. (Frontiers in Sociology and Social Research; vol. 7). DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-11756-5_15.
2. Judgment of the Court (Grand Chamber), 13 May 2014. Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos

(AEPD) and Mario Costeja González. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62012CJ0131>

3. Right to be forgotten in the Era of large language models: implications, challenges, and solutions / D. Zhang, P. Finckenberg-Broman, T. Hoang et al. *AI Ethics*. 2025. Vol. 5. P. 2445–2454. DOI: <https://doi.org/10.1007/s43681-024-00573-9>

4. Белов Д. М., Белова М. В., Горнило О. Т. Право людини на забуття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 81, ч. 2. С. 57–62. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0ca75adc-57fc-4547-b116-94d430eealc1/content>

5. Солодан К. В., Мойсей Г. Г. Європейські стандарти права на забуття в цифрову епоху. *Науковий вісник УжНУ. Серія : Право*. 2025. № 92, ч. 1. С. 274–278. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2026/01/40.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-27>

ПРАВО НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

Тертишник Володимир Митрофанович

*доктор юридичних наук, професор,
професор Університету митної справи та фінансів України
м. Дніпро, Україна*

Земля наша – це неповторна домівка людства, інтегративний планетарний простір, який на синергетичному рівні поєднуючи якості землі та її ресурсів з атмосферою, літосферою, гідросферою та іншими елементами природного середовища (утворюючи біосферу), безпосередньо впливає як на якість життя так і на здоров'я людини, а відтак потребує бережного відношення.

Ст. 3 Конституції України закріплює фундаментальні положення державотворення: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Ст. 50 Конституції України визначає, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди».